

TÜRKİYE'DE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİĞİN DURUMU VE GELECEĞE İLİŞKİN YÖNELİMLER*

CURRENT STATUS AND FUTURE DIRECTIONS OF COUNSELING AND GUIDANCE IN TURKEY

Prof. Dr. Süleyman DOĞAN
Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

ÖZET

Bu yazıda, önce ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanının mevcut durumu ve 50 yıllık tarihsel gelişiminin somut sonuçları değerlendirilmekte ve mevcut sorunlar tartışılmaktadır. Sonra, psikolojik danışma ve rehberlik alanının genel, meslekleşme süreci, psikolojik danışman eğitimi, okul psikolojik danışma ve rehberlik program ve uygulamaları ve psikolojik danışmanların rol ve işlevlerine ilişkin geleceğe ait yönelimler belirtilmektedir. Daha sonra, mevcut sorunların çözümüne yönelik bazı öneriler sunulmaktadır.

ABSTRACT

In this article, firstly the current status of counseling and guidance and the congruent results of fifty years of developments in counseling and guidance in Turkey are evaluated and the current issues are discussed. Future directions related to counseling and guidance both in general and in professionalization process, counselor education, school counseling and guidance programs and practices, and roles and functions of counselors are then pointed out. Finally, some recommendations are made in order to address current issues in this field.

GİRİŞ

Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik kavram ve uygulamalarının gündeme gelmesi II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllara rastlamaktadır (Kepçeoğlu, 1994). 1950'li yıllarda, Türk-Amerikan işbirliği kapsamında Amerikan uzmanlarının eğitim sistemimizde incelemeler yapmak üzere davet edildiği ve bazı Türk eğitimcilerinin de rehberlik alanında uzmanlaşmak üzere Amerika'ya gönderildikleri bilinmektedir. Tan (1986), örgütlü rehberlik etkinliklerinin okullara girmesinde bu ilişkilerin önemli rol oynadığını ileri sürmektedir.

MEVCUT DURUM

Ülkemizde yarım asırdan beri, psikolojik danışma ve rehberlik alanında, önemli sayılabilecek bazı gelişmeler olduğu görülmektedir. Bu gelişmelerin somut sonuçları şöyle sıralanabilir: 1) her ilde rehberlik ve araştırma merkezlerinin kurulması, 2) ilköğretim ve ortaöğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin örgütlenmesi, 3) okul öğretim programlarında "rehberlik saati"nin yer alması, 4) üniversitelerde psikolojik danışma ve rehberlik lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının oluşturulması, 5) öğretmenlik sertifikası programında "rehberlik dersi"nin yer alması, 6) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul psikolojik danışmanlarına (rehber öğretmenlere) yönelik hizmetiçi eğitim programlarının düzenlenmesi, 7) üni-

versitelerde psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin kurulması, 8) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı İş ve İşçi Bulma Kurumlarının bünyesinde mesleki danışma merkezlerinin oluşturulması, 9) Yükseköğretimde Rehberliği Geliştirme ve Rehber Yetiştirme Vakfı'nın kurulması, 10) Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin kurulması, 11) iki yılda bir ulusal psikolojik danışma ve rehberlik kongresinin düzenlenmesi, 12) Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği tarafından Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi ve Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bülteni'nin yayımlanması, 13) psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için "Etik Kurallar Kılavuzu"nun yayımlanması, 14) bazı ders kitaplarının ve uyarlanan ya da geliştirilen bazı testlerin yayımlanması.

Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanının özellikleri ise şöyle sıralanabilir: 1) hedef kitlenin öncelikle normal bireyler olması, 2) standart testler, özellikle grup testlerinin yorumlanması üzerinde odaklanması, 3) eğitsel, mesleki ve kişisel uyumu sağlamaya yönelik olması, 4) ilgili ve yakın alanlardaki uzmanlara havale etme kaynağı olarak işlev görmesi ve 5) Carl Rogers'in Birey-Merkezli Yaklaşımı'nı temel alması.

Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin genel özellikleri ise, Hays (1978)'in ABD California Eyaleti okul psikolojik danışma ve rehberlik hiz-

* 15-17 Eylül 1999 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen V. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

metleri için belirlediği özelliklere benzemektedir (Akt: Herr, 1979). Hays, bu özellikleri şöyle sıralamaktadır:

1. Kuram Yerine Uygulamayı Tercih Etme: Okul psikolojik danışmanlarının çoğu herhangi bir kuramsal temele dayanmadan daha çok kriz yönelimli (sorun-odaklı) veya kendilerine özgü birtakım uygulamalar yapmaktadırlar.

2. Rehberlik Yerine Psikolojik Danışmayı Tercih Etme: Rehberlik ile psikolojik danışma arasındaki fark iyi anlaşılmadığından okul psikolojik danışmanlarının çoğu rehberlik kapsamına giren işlevleri ihmal etmektedirler.

3. Program Yaklaşımı Yerine Servis Yaklaşımını Tercih Etme: Öğrenci yardım almak için başvurmadıkça veya okulda herhangi bir sorun ortaya çıkmadıkça psikolojik danışma ve rehberlik servisi müdahale etmemektedir.

4. Gelişimsel Yaklaşım Yerine İyileştirici-Çare Bulucu Yaklaşımı Tercih Etme: Okul psikolojik danışmanının havale edilen sorunlu öğrencinin davranışlarını hemen düzeltmesi gerektiği beklentisi yaygındır.

5. Ardışık Yapılanma Yerine Sınıf ve Okul Düzeylerine Göre Yapılanmayı Tercih Etme: Gelişim dönemlerine göre yapılanma yerine sınıf ve okul düzeylerine göre yapılanma söz konusudur.

6. Tüm Öğrenci Kitlesini Hedef Alma Yerine Belli Bir Öğrenci Kitlesini Hedef Alma: Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, ancak sorunlu olan öğrenci kitlesine ulaşabilmektedir. Oysa, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri tüm öğrencilere yöneliktir.

7. Toplum Açılma Yerine Okulla Sınırlı Kalma: Okulda sınırlı bir zaman dilimi içinde okul danışmanlığı ve rehberliği kapsamındaki tüm etkinlikleri sunmak olanaksızdır.

8. Öğretim Programının Tamamlayıcı Bir Yanı Olmak Yerine Eğitim Sürecinde Üçüncü Bir Güç Olmayı Tercih Etme: Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri başlangıcından itibaren belli bir kimlik oluşturmak amacıyla eğitim süreci içinde yönetim ve öğretim öğelerinin yanı sıra üçüncü bir öğe olarak yer almayı tercih etmiştir.

SORUNLAR

Kuşkusuz, her ülkenin tarihsel gelişimi, kültürü, siyasal sistemi ve ekonomik olanakları farklıdır. Herhangi bir ülkede uygulanan psikolojik danışma ve rehberlik modelinin bu etmenlerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmesi kaçınılmazdır. Soliman (1991), psikolojik danışma ve rehberlik alanının aşağıda sıralanan kültürel etmenlerden dolayı gelişmekte olan ülkelerde daha yavaş

ilerlediğini öne sürmektedir:

1. Aile Yapısı: Gelişmekte olan ülkelerde genellikle geniş aile yapısı egemendir. Bu tip ailede, aile üyelerinin sorunlarını çözmek görevi, aileye bakmak sorumluluğu kapsamı içindedir.

2. Eğitim ve İş Olanaklarının Sınırlı Olması: Eğitim ve iş olanakları şu nedenlerden dolayı sınırlıdır: a) sanayileşmenin yetersiz olması, b) mensup olunan sınıfsal yapının bireyin alacağı eğitimi ve sahip olacağı iş olanaklarını belirlemesi ve c) yeterlilik temelinden çok güç ve hatır temeline dayanan kayırmacılığın varlığını sürdürmesi.

3. Otoriter Bir Devlet Yapısının Varlığı: Bu devlet yapısı demokrasi, fırsat eşitliği, seçme özgürlüğü, bireyselleşme, bireysel girişimcilik ve sorumluluk temeline dayanan psikolojik danışma ve rehberlik ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

4. Psikolojik Danışma ve Rehberlik İlke ve Kavramlarının Gelişmekte Olan Ülkelere Yabancı Olması: Psikolojik danışma ve rehberlik, genellikle hiyerarşik ve otoriter bir yapıyı yansıtan gelişmekte olan ülkelerde değil demokrasi, özgürlük ve bireyselleşme geleneğini yansıtan Amerikan kültüründen doğmuştur.

5. Bireyin Sorunlarını Yabancı Biriyle Paylaşmaması: Bazı kültürlerde kişisel ve ailesel sorunların aileden olmayan kişilerle paylaşılması utanç verici bir durumdur.

Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanı daha çok okul danışmanlığı ve rehberliği bağlamında geliştiği için bu alanda karşılaşılan sorunlar şöyle sıralanabilir:

1. Okullarımıza Özgü Bir Psikolojik Danışma ve Rehberlik Modelinin Geliştirilememesi: Bilindiği gibi, psikolojik danışma ve rehberlik alanının kültürlerarası geçerliği ve işlerliği hâlâ tartışma konusudur. Bu alanın tüm çabalara karşın kültürümüze özgü yaklaşım ve modellerini geliştirdiği söylenemez.

2. Psikolojik Danışma ve Rehberliğin "Yöneltme" Kavramı Bağlamında Ele Alınması: Kalkınma planlarının etkisiyle psikolojik danışma ve rehberlik, Milli Eğitim Şûralarında hem yöneltmenin bir aracı hem de yöneltme ile eşanlamlı olarak kavramlaştırılmıştır (Doğan, 1990).

3. Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Bakanlık Bünyesinde Bağımsız Bir Birim Olarak Örgütlenmemesi: Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin, bakanlık merkez örgütü içinde Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde "Rehberlik Hizmetleri Daire Başkanlığı" şeklinde örgütlenmesi, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin normal öğrencilerden çok engelli ya da so-

runlu öğrencilere verilen klinik bir yardım olarak algılanmasına yol açmaktadır.

4. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin Daha Çok Özel Eğitim Hizmetleri Üzerinde Odaklanması: Rehberlik ve araştırma merkezleri, genel olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti sunmak yerine daha çok özel eğitime muhtaç çocukların saptanması, tedavi edilmesi ve uygun olan kurumlara yerleştirilmesi gibi amaçlara hizmet etmektedir.

5. Farklı Lisans Programlarını Bitiren Elemanların Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinde Görev Alması: Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi almamış kişilerin psikolojik danışman (rehber öğretmen) olarak atanması, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu hizmetlerin kalitesinin düşmesinde etkili olan en önemli etmendir.

6. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları İçin Yeterli Personel, Araç ve Gecerin Sağlanamaması: Ülkemizin 30 yıllık okul danışmanlığı ve rehberliği deneyimi olmasına karşın henüz her okulda psikolojik danışma ve rehberlik servisi ve elemanı bulunmamaktadır. 1999-2000 öğretim yılında ortaöğretim okullarının yaklaşık üçte birinde, ilköğretim okullarının ise yaklaşık kırk beşte birinde psikolojik danışma ve rehberlik servisi bulunmaktadır.

Ayrıca, rehberlik ve araştırma merkezleri ile okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin ihtiyaç duyduğu yeterli fiziksel mekân, araç ve gerecin sağlanamaması, sunulan hizmetin kalitesini düşürerek profesyonel bir hizmet olarak anlaşılmasını güçleştirmektedir.

7. Rehberlik Saatinin (Sınıfı Rehberlik Etkinlikleri) Etkin Bir Şekilde Yürütülememesi: Sınıfların kalabalık olması ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun psikolojik danışma ve rehberlik konusunda yeterli bir formasyona sahip olmaması, sınıfı rehberlik etkinliklerinin planlı ve programlı bir şekilde yürütülmesini engellemektedir.

8. Psikolojik Danışma ve Rehberlikle İlgili Yasa ve Yönetmeliklerde Bazı Eksiklik ve Çelişkilerin Olması: Milli Eğitim Bakanlığı tarafından farklı yıllarda yürürlüğe konan bazı yasa ve yönetmelikler birbiriyle çelişmekte ve kavram karmaşasına yol açmaktadır (Doğan, 1991).

9. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Lisans Programlarının Artması: Akademik kadroları hem nicelik hem nitelik açısından yeterli olmadığı halde birçok üniversitenin psikolojik danışma ve rehberlik lisans programlarını başlatması, alanda yetişecek elemanların kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

10. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Alanında Türkçe Literatürün Yetersiz Olması:

Gerek lisans, gerekse lisansüstü programlarda yer alan derslerde izlenecek Türkçe ders kitabı ve kaynak kitap konusunda ciddi sıkıntı çekilmektedir.

GELECEĞE İLİŞKİN YÖNELİMLER

Evraiff ve Hayes (1996), 21. yüzyılda psikolojik danışma ve rehberlik alanına küresel sosyal ve ekonomik etmenlerin yön vereceğini ileri sürmektedirler.

Geleceğe ilişkin yönelimleri beş kategoride toplamak olasıdır. Bunlar: 1) psikolojik danışma ve rehberlik alanının genel yönelimleri, 2) meslekleşme sürecine ilişkin yönelimler, 3) psikolojik danışman eğitime ilişkin yönelimler, 4) okul psikolojik danışma ve rehberlik program ve uygulamalarına ilişkin yönelimler ve 5) psikolojik danışmanların rol ve işlevlerine ilişkin yönelimlerdir.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik

Alanının Genel Yönelimleri

Türkiye'de psikolojik danışmanların büyük çoğunluğu eğitim kurumlarında çalışmaktadır. Ancak, gelecekte sağlık ve endüstri kurumlarında hizmet vermeleri beklenmektedir. Ayrıca, psikolojik danışmanların serbest (özel) olarak topluma ruh sağlığı hizmeti sunmaları beklenmektedir.

Bugün, psikolojik danışma ve rehberlik alanı alt alanlar şeklinde çeşitli toplum kesimlerine sunulabilen bir yardımdır. Wittmer ve Loesch (1986), bu farklı toplum kesimleri ve alt alanları şöyle sıralamaktadırlar:

1. Etnik ve Kültürel Azınlıklar: Kültürel çeşitliliğin önemsendiği, ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi sonucu soyutlanmanın azaldığı ve kültürel etkileşim olasılığının giderek arttığı bir dünyada psikolojik danışmanların kültürel farkındalıklarını artırmaları bir zorunluluktur.

2. Yaşlılar: Yaşlı nüfusun artması ile birlikte, toplumda yaşlılara yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştığı görülmektedir.

3. Kadınlar: Kadınların kendilerini tanımaları, bireysel olarak güç ve kapasitelerini geliştirmeleri için psikolojik danışma ve rehberlik yardımı yapılmaktadır.

4. Engelli Bireyler: Başta rehabilitasyon danışmanları olmak üzere, psikolojik danışma ve rehberlik alanının diğer uzmanlık dalları da engelli bireylere psikolojik yardım sunmaktadırlar.

5. İstismar Edilen Kişiler: Henüz yeterli kapsam ve yoğunlukta olmasa da tacize uğrayan ve istismar edilen kişilere psikolojik danışma ve rehberlik yardımı verilmektedir.

6. Politik Eylem: Psikolojik danışmanların, yardım ettikleri danışanlarının ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesi için çeşitli düzeylerde politika yapan kişiler nezdinde girişimde buldukları gözlenmektedir.

7. Aile Danışmanlığı: Dünyada aile ve evlilik danışmanlığı alanında eğitim programlarının giderek arttığı gözlenmektedir.

8. Mesleki Gelişim: Mesleki açıdan gelişmek amacıyla seminer, toplantı ve çalışma grupları gibi çeşitli etkinliklere katılmak profesyonel psikolojik danışman olmanın bir gereğidir.

9. Konsültasyon (Müşavirlik): Bireyle ilgili kişi ve kurumlara konsültasyon sağlanarak, psikolojik danışma ve rehberlik yardımının daha etkili olabileceği görüşü giderek kabul görmektedir.

10. Çalışma Yaşamı ve Endüstri: Psikolojik danışmanlar, sanayi kuruluşlarında insan kaynakları uzmanları olarak personel seçme ve eğitme, personeli mesleki açıdan geliştirme ve işgören danışmanlığı gibi işlevleri yürütmektedirler.

11. Önleyici Yaklaşım: Psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki en önemli eğilimlerden birisi, "çare bulucu" müdahalelerde bulunmaktan çok "önleyici" yaklaşımı temel alan bir anlayışla işlev görmektedir.

12. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma: Pederson (1990)'a göre kültüre duyarlı psikolojik danışma, psikolojik danışma ve rehberlik alanında psikoanalitik, davranışçı ve insançı-varoluşçu yaklaşımdan sonra dördüncü güçtür.

13. Bilgisayar ve Yüksek Teknoloji: Psikolojik danışma ve rehberlik mesleğinde bilgisayar iki şekilde kullanılmaktadır. Bunlar: a) psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde bilgisayardan yararlanmak ve b) bilgisayar destekli psikolojik danışma ve rehberlik yardımı sunmaktır.

Meslekleşme Sürecine İlişkin Yönelimler

Psikolojik danışma ve rehberlik bir meslektir. Yani, belirgin bir bilgi ve beceri alanı, etik kuralları, mesleki derneği, uygulama yeterliklerini belirleyen ehliyet (yetki) ve sertifikasyon standartları vardır. Collison (1991), psikolojik danışma ve rehberlik alanının günümüzde ve gelecekte karşılaşılabilecek sorunları şöyle sıralamaktadır:

1. Meslek Kimliği: Psikolojik danışma meslek kimliğini büyük ölçüde psikolojik danışmanın "kim olduğu" ve "ne yaptığı" belirler. Danışmanlık unvanı hâlâ başka meslekler tarafından da kullanılan bir unvandır.

2. Mesleki Bilgi ve Uygulama: Psikolojik danışma kuramcılarının en önemli işlevi, psikolojik danışma modellerini teknolojik ilerlemelerle uyumlu hale getirmek ve bu yüksek teknolojik sistemin gerektirdiği etik ilkeleri belirlemektir.

3. Yetki ve Sertifikasyon: Yasal yetki ya da lisanslı statü, psikolojik danışma kimliğine kredi ka-

zandırarak, psikolojik danışma ve rehberlik alanının diğer yardım meslekleriyle arasındaki sınırları belirleme gücüne sahiptir.

4. Psikolojik Danışma Uygulamalarının Yasal Zorunlulukları: Psikolojik danışmanın, danışanla ilgili kayıtları tutma, saklama ve yayma gibi konularda danışan haklarını savunması ve danışanı tedavi süreci, gizliliğin sınırları ve diğer hakları hakkında bilgilendirmesi yasal bir zorunluluktur.

5. Psikolojik Danışma Yardımından Yararlanma: Sağlık sigortasının kapsam ve niteliği değiştirilerek, psikolojik danışma yardımının belli bir ölçüde sağlık sigortası kapsamına alınması kaçınılmazdır.

6. Mesleki Derneklerin Oluşumu: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin okul danışmanlığı, aile ve evlilik danışmanlığı, toplum ruh sağlığı danışmanlığı ve istihdam danışmanlığı gibi psikolojik danışma ve rehberlik alanının dallarını kapsayacak şekilde yeniden örgütlenmesi gündeme gelebilecektir.

Psikolojik Danışman Eğitime İlişkin Yönelimler

Psikolojik danışman eğitime ilişkin yönelimler ise şöyle sıralanabilir:

1. Nitelikli eleman yetiştirmek amacıyla psikolojik danışma eğitimi programlarının lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde standartlarının yükseltilerek akredite edilmesi kaçınılmazdır.

2. Psikolojik danışma ve rehberlik alanının dalları olan toplum ruh sağlığı danışmanlığı, aile ve evlilik danışmanlığı, okul danışmanlığı ve istihdam danışmanlığı gibi dallarda yüksek lisans programlarının açılması gündeme gelebilecektir.

3. Serbest (özel) olarak çalışacak psikolojik danışmanların yeterliklerinin belirlenmesi ve denetlenmesi kaçınılmazdır.

4. Psikolojik danışma literatürünün hem nitelik hem de nicelik açısından artması bir zorunluluktur.

Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Program ve Uygulamalarına İlişkin Yönelimler

Okul psikolojik danışma ve rehberlik program ve uygulamalarına ilişkin yönelimler şöyle sıralanabilir (Shertzer & Stone, 1981):

1. Meslek danışmanlığının okul psikolojik danışma ve rehberlik programının önemli bir ögesi olması kaçınılmazdır.

2. Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının önleyici ve gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik yaklaşımlarını temel alarak oluşturulması bir zorunluluktur.

3. Krize müdahale, yine okul psikolojik danışma ve rehberlik programının temel bir ögesi olarak işlev yapacaktır.

4. Daha fazla sayıda psikolojik danışmanın okullara atanması bir zorunluluktur.

5. Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının standartlarının belirlenmesi kaçınılmazdır.

Psikolojik Danışmanların Rol ve İşlevlerine İlişkin Yönelimler

Psikolojik danışmanların rol ve işlevlerine ilişkin yönelimler şöyle sıralanabilir:

1. Okul psikolojik danışmanlarının işlevlerinin iki temel kategoride toplanması beklenmektedir. Bunlar: a) öğrencilere psikolojik danışma yardımı sunmak ve b) ana-baba, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik yapmaktır.

2. Psikolojik danışmanların özel (serbest) çalışmayı daha çok tercih edecekleri beklenmektedir.

3. Psikolojik danışma ve rehberlik alanının toplum ruh sağlığı alanına girerek toplum ruh sağlığı danışmanlığı olarak işlev yapması ve gelişmesi beklenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde teknolojik gelişmeler, psikolojik danışmanın, danışanın yaşadığı, çalıştığı ve etkileşimde bulunduğu ortamlar hakkındaki bilgiye anında ulaşmasına olanak vermektedir. Danışan, ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiye kısa sürede ulaşabileceğinden, eğitsel ve mesleki kararlarını daha bilinçli ve isabetli olarak verebilme olanağına kavuşmaktadır. Psikolojik danışma yöntem ve tekniklerinin bu yeni teknolojiye ve farklı kültürlerle uyulanması sonucunda psikolojik danışma yardımı daha yoğun ve kısa süreli olarak verilebilecek; belki de psikolojik danışman, "telekomünikasyon psikolojik danışman" veya "kültürlerarası ayarlayıcı" unvanları ile anılacaktır.

Öneriler

Ülkemizde, eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin hangi örgüt modeline dayandığı yeterince açık değildir. Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yeniden yapılandırmanın gereği vardır. Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yeniden yapılandırılması için daha önce belirtilen ve bu girişimi engeller nitelikte olan temel sorunların çözüme kavuşturulması gerekir. Bu sorunların çözümünde yararlı olabileceği düşünülen öneriler iki kategoride toplanabilir. Bunlar: 1) psikolojik danışma ve rehberlik alanının geliştirilmesine yönelik öneriler ve 2) okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik önerilerdir.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

1. Batı kültürünün bireysellik, özgürlük, kendi başına karar verme ve sorumluluk alma gibi değer yargılarını ve demokratik ideallerini temel alan psikolojik danışma kuramları Türk kültürü ile çelişir görünmektedirler. Türk kültüründe, genellikle duyguların ifade edilmemesi, ana-babanın kurallarına uyma, aileye bağımlılık ve insan ilişkilerinde "diğerleri-merkezli" bir yaklaşım söz konusudur. Psikolojik danışma kuramlarının Türk kültür ve geleneklerine uyarlanması ve bütünleştirilmesi gerekmektedir.

2. Aile, Türkiye'de psikolojik yardımı sağlayan ilk kaynaktır. Evlilik çatışmaları, duygusal ve davranışsal sorunların çoğu öncelikle aileye getirilir. Ailenin sağladığı destek ve yardım çoğu zaman psikolojik danışmaya olan gereksinimi ortadan kaldırır. Bu nedenle, aile danışmanlığı ve aile sistemi yaklaşımları üzerinde odaklanılmalıdır.

3. Yüzleştirmeye pek olumlu tepki vermeyen bir kültürde Carl Rogers'in Birey-Merkezli Yaklaşımı ilk başlarda cesaret verici ve yararlı olabilir. Ancak, Albert Ellis'in Aktılcı-Duygusal-Davranışsal Yaklaşımı daha yönlendirici ve bilişsel temelli olduğu için hiyerarşik, otoriter ve uyarlı bir kültür olan Türk kültüründe işleme olasılığı yüksektir.

4. Psikolojik danışma ve rehberlik alanının çağdaş anlamda bir meslek kimliği oluşturması için, eğitim kurumlarının yanı sıra sağlık ve endüstri kurumlarında örgütlenerek etkinlik alanlarını genişletmesi gerekir.

5. Psikolojik danışma ve rehberlik mesleğinin diğer yardım meslekleri arasında yerini alması ve yasal olarak kabul edilmesi için psikolojik danışman eğitimi programlarının akredite edilerek standartlarının yükseltilmesi gerekir.

6. Öğretim kadrosu yeterli olmayan üniversiteler psikolojik danışma ve rehberlik alanında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde yeni programlar açmamalı; mevcut programlar içerik, öğretim elemanı ve araç-gereç açısından geliştirilerek kaliteli hale getirilmelidir. Ayrıca, alandaki Türkçe literatür sorununun hem nicelik hem de nitelik açısından çözülmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

1. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünden ayrılarak güçlü ve bağımsız bir örgütsel yapıya kavuşturulması yararlı olabilir.

2. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinden

sorumlu elemanlara, bu alana ve görevlerinin özelliklerine uygun nitelikte kadro ve unvan verilmesi, mesleki kimlik sorununun çözümü açısından önem taşımaktadır. Bu elemanlara "Psikolojik Danışman" unvanı ve kadrosunun verilmesi hizmetlerin niteliği açısından da önemlidir.

3. Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, psikolojik danışma ve rehberlik alanında en az lisans düzeyinde eğitim yapmış elemanlar tarafından yürütülmelidir. Ayrıca, okulların psikolojik danışman ihtiyacının karşılanması için gerekli önlemler alınmalıdır.

4. Rehberlik ve araştırma merkezlerine konsültasyon ve süpervizyon becerilerine sahip ve en az yüksek lisans eğitimi yapmış elemanlar atanmalıdır.

5. Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarında kullanılacak ölçme araçlarını geliştirmek için bakanlık bünyesinde bir "Psikolojik Ölçme Araçları Geliştirme Merkezi"nin kurulması gerekmektedir.

6. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin okulda anlaşılması, kabul görmesi, varlığını ve önemini hissettirmesi için her şeyden önce yeterli araç ve gereçle donanmış fiziksel bir mekânının olması gerekir.

7. Okul danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerinde kriz yönelimli (sorun-odaklı) yaklaşım yerine önleyici ve gelişimsel program yaklaşımı benimsenmelidir. Bu bağlamda, ilköğretim ve lise programlarında psikolojik danışma ve rehberlik için haftada en az iki saatlik bir zaman ayrılmalı; psikolojik danışma ve rehberlik programı bu zaman diliminde grup rehberliği şeklinde yürütülmelidir.

8. Öğretmen adaylarına hizmet öncesinde yeterli bir psikolojik danışma ve rehberlik anlayışı kazandırmak için psikolojik danışma ve rehberlik, bireyi tanıma ve iletişim konularında yeterli bilgi ve beceriler kazandırılmalıdır.

9. Okul idare yönetmeliği, sınav ve sınıf geçme yönetmeliği, ödül ve disiplin yönetmeliği, rehberlik hizmetleri yönetmeliği gibi yönetmelikler yeniden incelenerek çağdaş psikolojik danışma ve rehberlik anlayışı ile bağdaştır hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Collison, B.B. (1991) "Counseling in the Twenty-first Century". in D. Capuzzi and D.R. Gross (eds.) *Introduction to Counseling: Perspectives for the 1990s*, Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Doğan, S. (1990) "Türkiye'de Rehberlik Kavramı ve Uygulamalarının Gelişiminde Milli Eğitim Şûralarının Rolü", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 1, No 1: 45-55.
- Doğan, S. (1991) "Başlangıcından Bugüne Türk Resmî Dokümanlarında Rehberlik Kavramı ve Anlayışı: Bir İnceleme", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 1, No 2: 29-44.
- Evraiff, W., & Hays, D.G. (1996) "Past, Present and Future of Counseling in the United States", in W. Evraiff (ed.) *Counseling in Pacific Rim Countries: Past, Present, Future*, San Mantio, CA: Lake Press.
- Herr, E.L. (1979) *Guidance and Counseling in the Schools: Perspectives on the Past, Present, and Future*, Falls Church, Virginia: APGA.
- Kepçeoğlu, M. (1994) *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (8. Baskı), Ankara: Özerler Matbaası.
- Pederson, P. (1990) "The Multicultural Perspective as a Fourth Force in Counseling", *Journal of Mental Health Counseling*, Vol. 12, No 1: 93-95.
- Shertzer, B., & Stone, S.C. (1981) *Fundamentals of Guidance* (4th ed.), Boston: Houghton Mifflin Company.
- Soliman, A.M. (1991) "The Role of Counseling in Developing Countries", *International Journal for the Advancement of Counselling*, Vol. 14, No 1: 3-14.
- Tan, H. (1986) *Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Wittmer, J.P., & Loesch, L.C. (1986) "Professional Orientation", in M.D. Lewis, R.L. Hayes & J.A. Lewis (eds.) *An Introduction to the Counseling Profession*, Itasca, Illinois: F.E Peacock Publishers Inc.